

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Тищенко О.П.,

**доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри макроекономіки та державного управління**

**ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»**

Територіальна складова розвитку будь-якої країни завжди була і залишається предметом особливої уваги з боку державних інституцій через визначальний вплив регіональних процесів на динаміку показників і структуру усєї національної економіки та рівень її конкурентоспроможності у світовому масштабі. Динамічність змін, що відбуваються нині під впливом глобалізації, потребують адекватного та досить швидкого реагування у вигляді визначеної стратегії та оперативних заходів державної регіональної політики, що посилює її значимість задля розв'язання наявних проблем місцевого, міжрегіонального (загальнодержавного) й міждержавного характеру. Формування власної регіональної політики в Україні розпочалося та продовжується з часу набуття нашою країною незалежності, однак фактичний стан справ у багатьох регіонах країни, асиметричність та посилення регіональної нерівномірності розвитку національної економіки, свідчить про її недосконалість, що власне й зумовлює необхідність пошуку та обґрунтування нових методологічних підходів щодо її здійснення, у тому числі з врахуванням досвіду інших країн.

Складність вибору ефективної моделі управління регіональним розвитком національної економіки значною мірою обумовлена його багатовекторністю та наявністю різнопланових критеріїв оцінки, які часто «конфліктують» між собою. Головними протиріччями щодо визначення пріоритетних векторів та оцінки регіонального розвитку є критерії ефективності та соціальної справедливості. Перший з них передбачає максимізацію темпів розвитку регіону, що у свою чергу потребує залучення й використання необхідних ресурсів, більшість з яких є обмеженими, а тому задля забезпечен-

ня досягнення високих темпів розвитку відбувається «керований», а частіше некерований процес їх «перетоку» з інших територій, що погіршує можливості щодо належного розвитку регіонів-донорів. Соціальна справедливість передбачає зниження розбіжностей між окремими територіями за показниками доходів та рівня життя населення на тлі тенденції щодо їх постійного зростання.

З практичної точки зору досягнення «гармонії» між зазначеними критеріями можливе, з одного боку, за умов оптимізації розподілу ресурсів між регіонами та жорсткого державного контролю за цим процесом, що в умовах ринкової економіки та різних «стартових» умов і специфічних особливостей регіонів вкрай ускладнено. Інший шлях полягає у стимулюванні або «не перешкоджанні» випереджаючому розвитку окремих регіонів («центру», «вулканів», «точок зростання» тощо), що має супроводжуватися ефективним перерозподілом ресурсів на загальнодержавному рівні, виходячи з принципу зниження міжрегіональних розбіжностей, передусім за показниками людського розвитку.

Прийняті численні стратегії та нормативні документи з питань управління процесами регіонального розвитку з початку утворення незалежної української держави є яскравим свідченням пошуку шляхів оптимальної моделі, якої, на жаль, й досі не знайдено.

Аналіз динаміки територіальної концентрації виробництва валового регіонального продукту (до 2004 р. – валової доданої вартості) за період з 1996 по 2013 рр., свідчить про чітку тенденцію формування в країні центр-периферійної (монополюсної) моделі розвитку національної економіки, з окремими незначними додатковими «точковими» проявами зростання. Так, сумарні структурні зміни перерозподілу виробництва валового регіонального продукту в Україні за 17 років склали 14,2%, з яких 13,1% припадає на збільшення частки м. Києва – з 7,4% у 1996 р., до 20,5% у 2013 р. Друге місце посідає Дніпропетровська область, частка якої у виробництві валового регіонального продукту за період, що розглядається, зросла на 0,6% та становила у 2013 р. 10,0%. Найбільших же «втрат» у скороченні частки у виробництві валового регіонального продукту за цей же період зазнали Запорізька (1,8%), Донецька (1,5%), Луганська (1,4%) області [1].

Другою характерною тенденцією є постійне зростання концентрації базових для національної економіки ресурсів і витрат в обмеженій кількості регіонів, що створює підґрунтя та несе у собі

небезпеку подальшого посилення нерівномірності та загострення соціально-економічних й політичних проблем в Україні. Лише у 4 регіонах - Дніпропетровська, Донецька, Харківська області та Столичному регіоні (Київська область разом з м. Києвом) станом на 2013 рік було сконцентровано 1/3 економічно активного населення, понад 55% капітальних інвестицій, реалізовано майже 58% промислової продукції країни, а валові витрати на науково-дослідну діяльність та кількість зайнятих у науковій та дослідній діяльності перевищили 75% [2].

Вищезазначені процеси у сфері економічної діяльності призводять до суттєвої територіальної диференціації за показниками, що характеризують доходи та життєвий рівень населення. На підтвердження наведемо лише регіональні розбіжності за показником середньої заробітної плати. У 2013 р. середня заробітна плата у 16-ти регіонах України була нижчою за її середній рівень по країні, причому у 8-ми регіонах це відставання складало понад 20% (найбільше у Тернопільській області – 27,7%). А розрив між м. Києвом та такими регіонами країни як Тернопільська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська області за показником середньої заробітної плати складав 2 і більше рази [3].

Низька економічна й соціальна результативність державної регіональної політики, посилення диференціації між регіонами, особливо за показниками рівня життя населення, стали поштовхом до розроблення та затвердження у 2014 р. нової Державної Стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, в основу якої покладено сучасну парадигму управління регіональним розвитком, що вже пройшла практичну апробацію й довела свою ефективність на європейському просторі, зокрема у Польщі.

Досягнення визначених у Державній Стратегії регіонального розвитку орієнтирів та бажаних параметрів розвитку регіонів потребує:

- формування у вітчизняних управлінців відповідної «ідеології» щодо бачення пріоритетів регіонального розвитку, з врахуванням місцевих особливостей, їх оптимізації за критеріями «ефективності» й «соціальної справедливості» для окремих територіальних одиниць та розроблення на їх основі регіональних стратегій розвитку;
- створення адекватного вимогам часу ефективного інституційно-го забезпечення реалізації нової регіональної політики держави;
- ретельного аналізу наявного позитивного зарубіжного досвіду

управління регіональним розвитком, оцінки можливості та доцільності його адаптації відповідно до українських умов;

диверсифікації джерел фінансування регіонального розвитку, у тому числі за рахунок прямої участі держави в реалізації значимих міжрегіональних інфраструктурних проектів, залучення коштів міжнародних організацій, подальшого зміцнення місцевих бюджетів, критерієм якого має стати можливість забезпечення досягнення державних соціальних стандартів в кожному населеному пункті та у кожній адміністративно-територіальній одиниці;

відновлення системи прогнозування та планування регіонального розвитку на усіх рівнях територіальної системи (регіон, центральні міста регіонів, інші міста, сільські території), впровадження кластерного підходу в управлінні регіональним розвитком;

удосконалення системи моніторингу регіонального розвитку, з використанням передового європейського досвіду, запровадження рейтингової оцінки рівня розвитку регіонів.

Література:

1. Розраховано автором за даними: Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. Осауленка О.Г. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – С. 46; Валовий регіональний продукт за 2013 рік/ Статистичний збірник / За ред. Нікітіної І.М. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – С. 17.

2. Тищенко О.П. Регіональний розвиток національних економік Польщі та України: спільне та відмінне / О.П. Тищенко. – Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 254.

3. Розраховано автором за даними: Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. Осауленка О.Г. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – С. 366.